

Programma

Ludwig van Beethoven
Ouverture Leonore III opus 72

Wolfgang Amadeus Mozart
Vesperae Solennes de Dominica KV 321

1. Dixit Dominus
2. Confitebor
3. Beatus vir
4. Laudate pueri
5. Laudate Dominum
6. Magnificat

Pauze

Ludwig van Beethoven
Mis in C majeur opus 86

1. Kyrie
2. Gloria
3. Credo
4. Sanctus
5. Benedictus
6. Agnus Dei

Ger Vos

Dirigent

Ger Vos, geboren te Kerkrade, studeerde vanaf 1971 aan het Maastrichts Conservatorium Harmonie-, Fanfare- en Koordirectie en behaalde hiervoor de bijbehorende Praktijkdiploma's. Aan hetzelfde conservatorium behaalde hij in 1986 bij Lucas Vis en Anton Kersjes het diploma Uitvoerend Musicus (UM) Orkestdirectie (het vroegere Einddiploma). Aan het Rotterdams Conservatorium sloot hij zes jaar eerder, in 1980, bij Jan Eelkema zijn studie af voor het diploma UM Koordirectie. Daarnaast volgde hij vele directie- en interpretatiecursussen o.a. bij Felix de Nobel en in Wenen bij de Zweedse koorpedagoog professor Eric Ericson tijdens de befaamde Wiener Meister Kurse.

Hij is vaste dirigent van Toonkunstkoor Wageningen, de Wageningse Studenten Koor- en Orkestvereniging, Vocaal Ensemble Vivavoce te Wageningen, Concertkoor Haarlem en de Christelijke Oratoriumvereniging "Valerius" te Barneveld. Als docent directie was hij lang verbonden aan de Stichting Samenwerkende Nederlandse Korenorganisaties (tegenwoordig Unisono) en vanaf 1980 tot heden is hij docent bij de befaamde 'Kurt Thomas'-zomercursus voor dirigenten. Ook was hij hoofdvakdocent koordirectie aan het toenmalig Stedelijk Conservatorium te Arnhem. Verder leidde hij vele scratchuitvoeringen en workshops o.a. bij het Brabants Korenfestival

te Eindhoven en de Scratchdagen te Leiden, gaf hij gastdirecties, onder meer bij het Limburgs Symphonie Orkest, dirigeerde hij operaproducties en nam hij zitting in de jury bij diverse koorevenementen. Onder zijn leiding stonden talloze uitvoeringen o.a met medewerking van het Brabants Orkest, het Dordts Kamer Orkest, het Randstedelijk Begeleidings Orkest, het Gelders Orkest, het inmiddels opgeheven Noordhollands Symphonie Orkest en het reeds genoemde Limburgs Symphonie Orkest. Als vaste dirigent was hij enkele jaren verbonden aan het Kerkraads Symphonie Orkest. Even talrijk zijn, naast de grote oratoriumuitvoeringen, de a cappella werken die hij met diverse vocale ensembles uitvoerde.

Renate Arends

Sopraan

De Nederlandse lyrische sopraan Renate Arends studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, het Internationale Opera Centrum in Amsterdam en het Steans Institute in Chicago (VS). Tot haar uitgebreide operarepertoire behoren rollen als Susanna (Le nozze di Figaro), Musetta (La Bohème), Constance (Dialogues des Carmélites), Drusilla (L'incoronazione di Poppea), Euridice (Glucks Orfeo ed Euridice), Poppea (Händels Agrippina), Frasquita (Carmen), Monica (Menotti's The Medium), Fenena (Nabucco), Therèse (Les mamelles de Tirésias), Adèle (Die Fledermaus), Hanna/Missia (Die lustige Witwe).

Daarnaast is zij zeer actief op het concertpodium. Zo was zij onder andere te horen in Miroir de peine van Hendrik Andriessen, Matthesons Cleopatra, Bachs Passionen, Händels Messiah, Ein deutsches Requiem van Brahms, de mis in C en Exultate Jubilate van

Mozart, het requiem van Schumann en Haydns Die Schöpfung.

Zij werkte samen met dirigenten als Edo de Waart, Paul McCreech, Alexander Rahbari, Jan Willem de Vriend, Rudolf Werthen, Ed Spanjaard, George Pehlivanian en Kenneth Montgomery. Zij is te horen op vele nationale en internationale opera- en concertpodia zoals De Nederlandse Opera, het Concertgebouw in Amsterdam, de Opéra National de Lyon, de Opéra de Lille, het Oklahoma Festival, het San Antonio Early Music Festival, De Singel in Antwerpen, de Opéra de Toulon, de Staatsopera van Tatarstan, en de operatheaters van Tel Aviv en Jeruzalem.

Zij vertolkte onlangs Susanna in een productie van Le nozze di Figaro met het Gelders Orkest, de Eerste maagd in Strauss' Daphne bij De Nederlandse Opera, de sopraanpartij in het Stabat Mater van Rossini met het Brabants Orkest en Elisetta in The Secret Marriage bij de Scottish Opera (Cimarosa's Matrimonio segreto in het Engels). In de Zaterdagmatinee zingt zij in 2009 Bachs Magnificat onder leiding van Peter Dijkstra zowel als Belinda (Dido en Aeneas) in Festival Classique te Den Haag.

Liesbeth van der Loop

Alt

Liesbeth van der Loop besloot zich toe te leggen op de zangkunst na het afsluiten van haar studie klassieke gitaar. Zij behaalde het diploma voor klassieke solozang en gaf aanvankelijk de voorkeur aan het geven van liederenrecitals, onder andere met haar leraar Bernard Kruysen in Meester en Gezel-concerten. Vervolgens behaalde zij het diploma voor Uitvoerend Musicus aan De Nieuwe Opera Academie o.l.v. Alexander Oliver.

Masterclasses volgde zij bij Cristina Deutekom, Diane Forlano en Margreet Honig. Op dit moment studeert zij bij Barbara Pearson en Martin Wright.

Zij speelde hoofdrollen in uiteenlopende opera's; onder ander in "Suor Angelica" van Giacomo Puccini, "Dido and Aeneas" van Henry Purcell, "Die Zauberflöte" van Wolfgang Amadeus Mozart, "Rigoletto" van Giuseppe Verdi, "L'Enfant et les Sortilèges" van Maurice Ravel en in de draaiorgeloperette "Een Dans voor Lieveke" van Koen Dejonghe.

In het oratorium-repertoire zong zij onder meer de altsolo's in het "Stabat Mater" van Giovanni Battista Pergolesi, in de "Messiah" van Georg Friedrich Händel, in de "Matthäus Passion", het "Weihnachtsoratorium" en de "Hohe Messe" van Johann Sebastian Bach, in het "Requiem" van Wolfgang Amadeus Mozart, in "Elias" van Felix Mendelssohn-Bartholdy in "Roi David" van Arthure Honegger en in "Monumentum/Gedanken zu Bach" van Daan Manneke.

Op het concertpodium was zij te horen in "Il Tramonto" van Ottorino Respighi, in de "Wesendonk-Lieder" van Richard Wagner en in "Nuits d'Été" van Hector Berlioz.

Liesbeth van der Loop werkte met dirigenten als Kenneth Montgomery, Jac van Steen en Paul McCreesh.

Patrick Henckens

Tenor

Patrick Henckens studeerde solozang bij Mya Besselink aan het Maastrichts Conservatorium. Daarnaast behaalde hij de diploma's schoolmuziek en directie. Hij volgde diverse masterclasses aan het

Mozarteum in Salzburg en won twee prijzen bij het Christina Deutecom Concours in Enschede. Dit laatste stelde hem in staat te studeren bij Stuart Burrows in Cardiff. Na zijn studie werd hij gecontracteerd door de theaters van Gelsenkirchen/Wuppertal, Heidelberg en Bonn. In Nederland zong hij diverse rollen bij de Nationale Reisopera in Enschede.

Patrick Henckens vertolkte de rollen van Tamino, Belmonte, Ferrando, Don Ottavio en Arbace in verschillende Mozart-opera's. Ze vormen de kern van een veelzijdig repertoire, dat uiteenloopt van barok tot hedendaagse opera. Patrick Henckens werkte in Duitsland met dirigenten als Lothar Zagrosek, Claudio Abbado, Enoch zu Guttenberg, Bruno Weil, Arnold Östmann, Wolfgang Gönnenwein, Jeffrey Tate, Marc Soustrot, Kyrill Petrenko, Stefan Soltesz en Valery Gegiev. In Nederland werkte hij met onder meer Ed Spanjaard, Jaap van Zweden, Jan Stulen en Jan Willem de Vriend. Hij was te gast op de muziekfestivals van Wiesbaden, Eisenstadt, Lourdes, Luzern, Halle, Massachusetts (USA), Rheingau, Ludwigsburg en Salzburg.

Hij heeft inmiddels ook een groot oratoriumrepertoire opgebouwd, met als basis de bekende werken van Bach, Händel, Haydn, Mozart en Mendelssohn. Hij werkte als solist mee aan omroepproducties, concerten en CD opnames van de AVRO ("La Fedelta premiata" van Joseph Haydn), de Hessischer Rundfunk in Frankfurt (de Messias van Händel, in de bewerking van Mozart), de Spaanse RTVE in Madrid (met de Matthäuspassion van Johann Sebastian Bach), Radio France in Parijs (met cantates van Georg Friedrich Händel) en de Noorse Opera in Oslo (met de Messiah van Händel). Met Marc Minkowski en 'Les Musiciens du Louvre' maakte hij in Parijs een CD opname voor Deutsche Grammophon van het Te Deum en de Messe de minuit van Marc Antoine Charpentier.

Frans Fiselier

Bas

Frans Fiselier studeerde af aan het Sweelinck conservatorium bij Cora Canne Meyer en zette zijn studie voort bij William Murray te Berlijn. In 1984 won hij drie prijzen op het internationaal vocalistenconcours

Den Bosch, categorie lied, en in 1986 ontving hij de Toonkunst-jubileumprijs, waarna hij een veelgevraagd solist werd bij vele opera- en oratoriumgezelschappen in Nederland. Zo gaf hij concerten met het Orkest van het Oosten, het Residentieorkest, het Limburgs Symfonieorkest, het Brabants orkest, en met het Noord Nederlands Orkest. Tevens werkt hij regelmatig mee met het Combattimento Consort onder leiding van Jan Willem de Vriend.

Frans Fiselier maakte deel uit van de studio van de Nederlandse opera en zong daarna in diverse producties van de Nederlandse opera (Il barbiere di Seviglia, Die glückliche Hand), Opera Forum (the rape of Lucretia, Tosca), La Monnaie te Brussel (Un Ballo , Don Carlos), De Vlaamse Opera (Rigoletto, Le grand Macabre, La Fanciulla del west, Werther), het Onafhankelijk Toneel te Rotterdam (Cosi fan Tutte, L'incoronazione di Poppea, Rodelinda), en bij de Nationale reisopera (Plathee). Tevens zong hij in moderne opera's van onder ander Klaas de Vries, Bernard van Beurden, Kees Olthuis en Martijn Padding. In oktober 2003 zong Frans Fiselier de rol van zwarte minister in Le Grand Macabre (Ligeti) bij het B.B.C Symphony Orchestra te Londen, en in februari 2004 volgde de rol van Eomolpus in Satyricon (Maderna) bij de opera van Nancy.

In 2004 zong hij in een speciale bewerking vier rollen in Mozart's Le Nozze di Figaro met het Nederlands Blazersensemble en in 2005 was hij te gast bij het Gelders orkest als Guglielmo in Cosi fan tutte, en in 2008 als Leporello in Don Giovanni, beide onder leiding van Martin Sieghart. Tot zijn repertoire behoren onder meer Papageno (die Zauberflöte), Figaro, il conte (Le Nozze di Figaro), Don Alfonso,

Guglielmo (Cosi fan tutte), Junius (Lucretia), Malatesta (Don Pasquale), Belcore (L'elisir D'amore), Garibaldi (Rodelinda) en Falke (Die Fledermaus).

Het oratoriumrepertoire van Frans Fiselier omvat vele componisten en vele stijlperiodes, o.a. Bach's passioenen, Händel's Messiah, Mozart's Requiem, Mendelsohn's Elias en Verdi's Requiem). Zo soleerde hij onder andere bij het Bachkoor Holland onder leiding van Roy Goodman. Ook gaf hij vele liederen-recitals in binnen- en buitenland en ook bij de Nederlandse omroepverenigingen is hij regelmatig te horen. Sinds 2006 maakt hij deel uit van het 4 family Quintet, een ensemble dat klassieke vocale muziek op een speelse manier toegankelijk wil maken voor jong en oud.

Nederlands Begeleidingsorkest

Het Nederlands Begeleidingsorkest heeft zich volledig toegelegd op het begeleiden van koren en solisten. Het orkest, dat geheel bestaat uit professionele musici, werd begin jaren negentig opgericht, en werkte aanvankelijk alleen in het midden en oosten van het land. Inmiddels hebben koren en solisten uit het hele land het Begeleidingsorkest ontdekt. Vakmanschap en bevologenheid kenmerken het Nederlands Begeleidingsorkest. Recensenten, dirigenten en koorbesturen loven de professionaliteit van het orkest en de toegewijde houding van de musici. De concertmeester van het Nederlands Begeleidingsorkest is Evert Jan Schuur. Evert Jan Schuur studeerde viool aan het Brabants Conservatorium bij Maurits van de Berg. Hij studeerde vervolgens Barokviool bij Marie Leonardt aan het Rotterdams Conservatorium en verder voor de aantekening kamermuziek aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag bij Lucy van Dael. Evert Jan heeft veel in het buitenland gespeeld met ensembles als 'La Chapelle Royale', 'La Grande Ecurie', 'Das Neue Orchester' en 'La Stagione Frankfurt'. Momenteel speelt hij nog bij 'Die Cappella Coloniensis' en in 'La Académie Sainte-Cécile'. Naast het concertmeesterschap bij het 'Nederlands Begeleidingsorkest' speelt Evert Jan Schuur in 'Florilegium Musicum' en speelt kamermuziek met het trio 'Trilix'. Met de groep 'Venster' maakt en speelt hij theatervoorstellingen.

BEETHOVEN Ouverture Leonore III opus 72
MOZART Vesperae Solennes de Dominica KV 321
BEETHOVEN Mis in C dur opus 86

De Weense Klassieken

Mozart en Beethoven in hun tijd

Wolfgang Amadeus Mozart (Salzburg, 27 januari 1756 – Wenen, 5 december 1791) en Ludwig van Beethoven (Bonn, 16 december 1770 – Wenen, 26 maart 1827) zijn de belangrijkste representanten van de zogenaamde klassieke periode uit de muziekgeschiedenis. Beiden wonen en werken een groot deel van hun leven in Wenen. De klassieke periode bevindt zich tussen de barok, met componisten als Johann Sebastian Bach en Georg Friedrich Händel, die eindigt rond 1750, en de romantiek, die wordt ingeluid in de late werken van Beethoven, vanaf ongeveer 1810, en die voor het eerst volop tot bloei komt bij componisten als Carl Maria von Weber, Franz Schubert en Felix Mendelssohn Bartholdy.

De derde belangrijke vertegenwoordiger, eveneens woonachtig in Wenen, was Joseph Haydn (1732-1809). Haydn's eerste werken verschijnen rond 1750, en hij componeert tot het einde van zijn leven in 1809. Zijn werken omspannen daarmee de hele periode van de klassieke periode. Haydn oefende grote invloed uit op het muzikale leven in Wenen, en op al zijn jongere componerende collega's, waaronder Mozart en Beethoven.

In de klassieke periode, die zich uitstrekt over een periode van ongeveer zestig jaar, staat vooral de vorm van een muziekstuk centraal. Het bekendste voorbeeld is wel de typische sonate-vorm, die in vrijwel elk instrumentaal werk uit de klassieke periode voorkomt. Composities die karakteristiek zijn voor deze periode zijn de symfonie en het strijkkwartet. Daarnaast ontwikkelt zich het solo-concert tot grote hoogte; Zowel Beethoven als Mozart traden op als solist in hun eigen piano-concerten.

Mozart, de oudere van de twee collega's, is het wonderkind en de compositorische alleskunner. Hij staat midden in het sociale leven van Salzburg en Wenen. Zijn tijdgenoten kennen hem vooral als pianist en als componist van succesvolle opera's. In zijn compositorische techniek wordt Mozart zeer geïnspireerd door de werkwijze van Joseph Haydn. Mozart vereert Haydn (hij noemt hem "Papa Haydn"). Haydn aan de

andere kant heeft diepe eerbied voor het schijnbare gemak waarmee zijn jonge collega Mozart aan de lopende band succesvolle composities laat verschijnen.

Beethoven is de jongere van de twee collega's. Hij bewondert de stijl van Mozart, en besluit als jonge man vanuit Bonn naar Wenen te trekken, om les te nemen bij Mozart. Daar zal het niet van komen; Slechts één keer hoort Mozart Beethoven spelen. Beethoven moet plotseling terugkeren naar Bonn omdat zijn moeder op sterven ligt. Beethoven blijft in Bonn, maar in 1792 doet Haydn tijdens een van zijn reizen Bonn aan, en ontmoet daar Beethoven. Hij is onder de indruk van de composities van de jonge Beethoven, en overtuigt hem ervan naar Wenen te komen. Tegen de tijd dat Beethoven zich definitief in Wenen vestigt is Mozart dus al overleden. Beethoven neemt nog wel compositielessen bij Haydn, maar de heren besluiten dat dit tot niets gaat leiden. Haydn is er al snel van overtuigd dat hij Beethoven niks meer kan bijbrengen. Ze liggen elkaar ook niet.

Beethoven is de meest eigenzinnige van de drie componisten. Het laatste deel van zijn leven wordt hij gekweld door toenemende doofheid, waardoor hij gedwongen wordt zich terug te trekken als pianist en dirigent. Uiteindelijk is het Beethoven die rond 1810 in zijn muzikale stijl de overstap maakt naar wat wij nu de romantische periode noemen. Mozart is bekend door zijn symfonieën, zijn strijkkwartetten, en zijn 22 opera's. Maar hij schreef ook veel geestelijke werken. Bekende geestelijke werken zijn de 18 missen van Mozart, waaronder de indrukwekkende "Kröningsmesse". De "Vesperae Solennes de Dominica" KV 321 vormen een relatief bescheiden deel van zijn geestelijk repertoire.

Beethoven is in de eerste plaats bekend door zijn instrumentele werken. Vanavond hoort u daarvan de ouverture Leonore III opus 72. In het repertoire van Beethoven nemen de geestelijke werken een veel geringere plaats in. Slechts twee missen schreef Beethoven; de mis in C uit 1807 en de Missa Solemnis uit 1821.

Ludwig van Beethoven

Overture Leonore III opus 72

Beethoven is bij het grote publiek bekend door zijn symfoniën en zijn pianomuziek. Zijn strijkkwartetten zijn onvolprezen hoogtepunten uit de klassieke muziekliteratuur. Veel minder bekend is Beethoven als componist van opera's. Toch heeft Beethoven een groot deel van zijn werkzame leven aan het componeren van opera's besteed. Met wisselend succes, dat wel. In 1803 krijgt Beethoven het verzoek om een opera te componeren op een libretto van theaterdirecteur en amateurschrijver Schickaneder. Beethoven gaat aan de slag met deze opera, genaamd "Het Vestaalse Vuur". Het libretto is slecht, Beethoven raakt niet geïnspireerd door de tekst, en het onvoltooide werk wordt na ruim een jaar ploeteren definitief aan de kant gelegd.

In 1804 krijgt Beethoven een nieuwe opdracht, deze keer van de opvolger van Schickaneder, Peter von Braun. Het wordt de opera "Leonore", die gereed is in september 1805. Alhoewel Beethoven de opera de naam "Leonore" meegaf, besluit de directie van het theater de opera om te dopen tot "Fidelio, oder die eheliche Liebe". Het heeft alles te maken met de commercie; in verschillende theaters worden in die tijd van drie andere componisten al opera's met de titel "Leonore" uitgevoerd. De Weense autoriteiten hebben grote moeite met de revolutionaire inhoud; Oostenrijk is immers in oorlog met het Frankrijk van Napoleon Bonaparte. De eerste uitvoering is op 20 November 1805, een paar dagen na de bezetting van Wenen door de Fransen. Het Weense publiek heeft wel wat anders aan het hoofd dan een bezoek aan de opera, bij de première zitten er alleen maar Franse soldaten in de zaal. Na twee voorstellingen blijkt het project een complete mislukking te zijn geworden. Bij deze uitvoeringen wordt de overture Leonore II gespeeld. De oorspronkelijk overture, "Leonore I", was al in 1804 gecomponeerd, maar werd ruim voor de première door Beethoven zelf afgekeurd. Deze oer-versie werd nooit uitgevoerd.

Beethoven besluit tot het componeren van een nieuwe versie van de opera. In 1806 is de tweede versie van de opera gereed. De opera is korter, de plot is aangescherpt. Er vinden uitvoeringen plaats op 29 maart en 10 april 1806. Deze keer komt het publiek wel, en er worden meer uitvoeringen

gepland. De opera wordt uitgevoerd met een nieuwe ouverture, "Leonore III". Beethoven krijgt echter een hooglopend meningsverschil met de directie van het 'Theater an der Wien' – hoogstwaarschijnlijk over de verdeling van de recettes – en trekt het stuk kwaad terug.

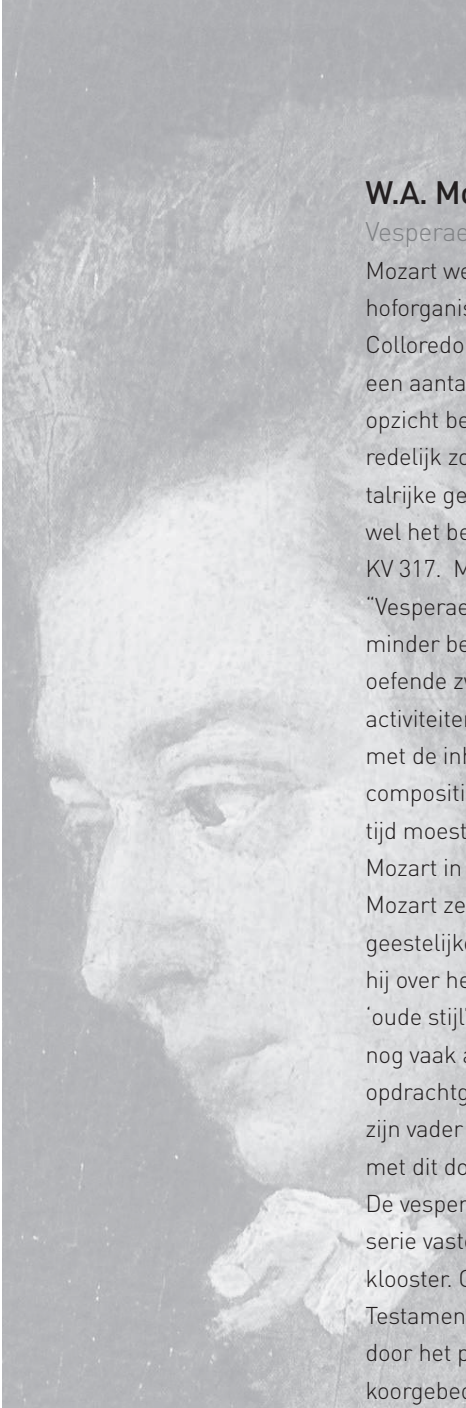
In 1808 wordt een uitvoering van de opera gepland in Praag – een uitvoering die waarschijnlijk nooit heeft plaatsgevonden – waarvoor Beethoven een geheel nieuwe ouverture schrijft; in feite is dit al versie IV, maar deze ouverture wordt in 1832, vijf jaar na de dood van Beethoven, gepubliceerd als "Ouverture Leonore I opus 138".

In 1810 maakt Beethoven nog een gecorrigeerde versie van de "ouverture Leonore III" (eigenlijk dus al versie V). Deze verschijnt in druk, samen met een piano-uittreksel van de opera.

In 1814 verzoekt de directie van de hofopera in Wenen Beethoven de partituur opnieuw te reviseren. Aan deze revisie gaat een grondige herziening van het libretto vooraf, nu door de ervaren theaterschrijver Treitschke. Op 23 mei 1814 gaat de vernieuwde opera in productie, en deze keer wordt het een doorslaand succes. Bij de première op 23 mei wordt de nieuwe opera geopend met de drie jaar daarvoor gecomponeerde ouverture "Die Ruinen von Athen". Beethoven is nog koortsachtig aan het schrijven aan een nieuwe ouverture. De nieuw gecomponeerde ouverture wordt voor het eerst drie dagen later gespeeld, op de uitvoering van 26 mei, en zal later bekend worden als "Ouverture Fidelio". Acht weken later voegt Beethoven nog een aria aan de opera toe, en pas dan heeft "Fidelio" zijn definitieve vorm gekregen.

In 1823 krijgt Beethoven de opdracht tot het schrijven van een nieuwe opera, "Melusine". De componist is op dat moment 53 jaar. Hij is doof en heeft zich uit het maatschappelijk verkeer teruggetrokken. Hij is te druk bezig met zijn negende symfonie en met een serie strijkkwartetten. Verder dan het doorlezen van het libretto van "Melusine" en het maken van een paar schetsen zal het niet meer komen.

Vanavond hoort u de Ouverture Leonore III uit 1810.

W.A. Mozart (1756-1791)

Vesperae solennes de Dominica KV 321

Mozart werkte van 1779 tot 1781 in Salzburg als hoforganist in dienst van aartsbisschop Hieronymus Colloredo. Het was zijn eerste vaste aanstelling na een aantal jaren van reizen door Europa. In materieel opzicht betekende deze vaste betrekking voor hem redelijk zorgeloze jaren. Mozart schreef in deze periode talrijke geestelijke werken, waarvan waarschijnlijk wel het bekendst is geworden de "Krönungsmesse" KV 317. Maar in deze periode schreef Mozart ook de "Vesperae solennes de Dominica" KV 321, een veel minder bekend geworden werk. De aartsbisschop oefende zware druk uit op de compositorische activiteiten van Mozart, en bemoeide zich verregaand met de inhoud en de stijl van de geestelijke composities. Het kon niet anders dan dat dit na korte tijd moest leiden tot een breuk. Met ruzie vertrok Mozart in mei 1781.

Mozart zelf vond zijn vespers zijn meest geslaagde geestelijke composities. Vooral zeer tevreden was hij over het "Laudate pueri", polyfoon geschreven, in 'oude stijl'. In zijn verdere leven zal Mozart zijn Vespers nog vaak als voorbeeld laten zien aan potentiële opdrachtgevers. Er bestaat een brief van Mozart aan zijn vader waarin hij vraagt een afschrift van de vespers met dit doel naar hem op te sturen.

De vesper is het avondgebed, onderdeel van de serie vaste gebeden in het Rooms-katholieke klooster. Centraal staan de 150 psalmen uit het Oude Testament. De gebeden worden veelal gezongen door het priesterkoor, en heten daarom ook wel koorgebeden of koorofficie.

De standaard taal van deze gebeden is tot ver in de twintigste eeuw het Latijn. De serie gebeden is vastgelegd in het zogenaamde Antiphonarium Romanum; Metten (om 5 uur), Lauden (om 6 uur), Priem (om 7 uur), Terts (om 9 uur), Sext (om 12 uur), None (om 15 uur), Vespers (om 17 uur) en Completen (om 20 uur). Van deze gebeden zijn de Metten, Lauden en de Vespers wat uitgebreider dan de andere gebeden.

Vesperdiensten worden ook separaat gevierd. In de tijd van Mozart was het gebruikelijk om een vesperdienst die betrekking had op een speciaal kerkelijk feest tweemaal te vieren; eenmaal op de vooravond van het feest, en nogmaals op de dag zelf. De keus voor juist deze psalmteksten lijkt niet geheel toevallig. Ze werden vaak gebruikt, in vesperdiensten op zondagen, maar ook op de talloze kerkelijke feestdagen in het Wenen van rond 1780. Het was gebruikelijk om op bijzondere kerkelijke dagen de vesperdienst luister bij te zetten met speciaal gecomponeerde muziek. Deze teksten garandeerden als het ware een frequente uitvoering.

De "Hochfürstlich-Salzburgische Hofkalender" vermeldt voor 1779 13 vesperdiensten, waarvan in zeker acht de Aartsbisschop zelf voorgaat. Niet bekend is in welke van deze vesperdiensten de werken van Mozart zijn uitgevoerd. Wel zeker is dat het bij feestelijke gelegenheden moet zijn geweest, de aanduiding 'solennes' refereert aan het gebruik van pauken en trompetten.

In de "Vesperae Solennes de Dominica" KV 321 zette Mozart de volgende bijbelteksten op muziek; Dixit dominus (psalm 110), Confitebor (psalm 111), Beatus vir (psalm 112), Laudate pueri (psalm 113), Laudate Dominum (psalm 117) en Magnificat (Lukas 1; 46-55). De werken werden altijd uitgevoerd als onderdeel van de vesperdienst; aan het begin van dienst één van de vijf psalmzettingen, en aan het eind van de dienst het Magnificat, alles keurig ingebed in de vaste vorm van de vesperdienst. Het uitvoeren van de vijf speciaal gecomponeerde psalmen op één concert en achter elkaar, zoals Toonkunst dat vanavond doet, was in de tijd van Mozart ondenkbaar.

Psalm 110

Dixit Dominus Domino meo:
Sede a dextris meis
Donec ponam inimicos tuos, scabellum
pedum tuorum.

Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion:
dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuae
in splendoribus sanctorum :
ex utero ante luciferum genui te.

Juravit Dominus,
et non paenitebit Eum:
Tu es sacerdos in aeternum
secundum ordinem Melchisedech.

Dominus a dextris tuis,
confregit in die irae suae reges.
Judicabit in nationibus,
implebit ruinas,
conquassabit capita in terra multorum.
De torrente in via bibet:
propterea exaltabit caput.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

Psalm 111

Confitebor tibi Domine in toto corde meo
in consilio justorum et congregatione
Magna opera Domini:
exquisita in omnes voluntates ejus.

Confessio et magnificentia opus ejus:
et justitia ejus manet in saeculum saeculi.
Memoriam fecit mirabilium suorum,
misericors et miserator Dominus.

De HEER spreekt tot mijn heer:
'Neem plaats aan mijn rechterhand,
ik maak van je vijanden een bank voor je
voeten.'

Uit Sion reikt de HEER u de scepter van de
macht, u zult heersen over uw vijanden.

Uw volk staat klaar op de dag dat u ten strijde
trekt. Op de heilige bergen, uit de schoot van
de dageraad, komt tot u de dauw van uw jeugd.

De HEER heeft gezworen
en komt op zijn eed niet terug:
'Je bent priester voor eeuwig,
zoals ook Melchisedek was.'

De HEER aan uw rechterhand
verplettert koningen op de dag van zijn toorn.
Hij berecht de volken,
hij stapelt de lijken op,
hij verplettert hoofden overal op aarde.
Hij drinkt onderweg uit de beek:
en dan heft hij zijn hoofd.

Ik wil de HEER loven met heel mijn hart
in de grote kring van oprechten.
Mchtig zijn de werken van de HEER:
wie ze liefheeft, onderzoekt ze.

Zijn daden hebben glans en glorie:
zijn rechtvaardigheid houdt stand, voor altijd.
Hij stelde een gedenkdag in voor zijn won-
deren, genadig en liefdevol is de HEER.

Escam dedit timentibus se.
Memor erit in saeculum testamenti sui:
virtutem operum suorum annuntiabit populo
suo: Ut det illis haereditatem gentium.

Hij gaf voedsel aan wie hem vrezen,
eeuwig gedenkt hij zijn verbond:
hij toonde zijn volk de kracht van zijn daden:
Hij gaf hun het land van andere volken.

Opera manuum ejus veritas et iudicium.
Fidelia omnia mandata ejus,
confirmata in saeculum saeculi:
facta in veritate et aequitate.

Waarheid en recht zijn het werk van zijn
handen. Uit al zijn regels blijkt trouw,
ze zijn onwrikbaar, voor altijd en eeuwig,
gemaakt volgens waarheid en recht.

Redemptionem misit populo suo,
mandavit in aeternum testamentum suum.
Sanctum et terribile nomen ejus.
Initium sapientiae timor Domini,
intellectus bonus omnibus facientibus eum.
Laudatio ejus manet in saeculum saeculi.

Hij heeft zijn volk verlossing gebracht,
voor eeuwig zijn verbond ingesteld
Heilig en ontzagwekkend is zijn naam.
Het begin van wijsheid is ontzag voor de HEER,
wie leeft naar zijn wet, getuigt van goed inzicht.
Zijn roem houdt stand, voor altijd.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

Psalm 112

Beatus vir qui timet Dominum,
in mandatis ejus volet nimis.
Potens in terra erit semen ejus,
generatio rectorum benedicetur.

Gelukkig de mens met ontzag voor de HEER
en met liefde voor zijn geboden.
Zijn nageslacht geniet aanzien in het hele land
de oprechten worden gezegend.

Gloria et divitiae in domo ejus:
et justitia ejus manet in saeculum saeculi.
Exortum est in tenebris lumen rectis:
misericors, et miserator, et justus.

Rijkdom en weelde bewonen zijn huis,
en zijn rechtvaardigheid houdt stand, voor
altijd. Hij straalt voor de oprechten als licht in
het duister: genadig, liefdevol en rechtvaardig.

Jucundus homo qui miseretur et commodat,
disponet sermones suos in iudicio.
quia in aeternum non commovebitur.
In memoria aeterna erit Justus.

Goed gaat het wie genadig is en vrijgeving,
wie zijn zaken eerlijk behartigt.
Zo'n rechtvaardige komt nooit ten val,
men zal hem eeuwig gedenken.

Ab auditione mala non timebit.
Paratum cor ejus sperare in Domino,

Voor een vals gerucht zal hij niet vrezen.
Hij is standvastig en vertrouwt op de HEER,

confirmatum est cor ejus.
Non commovebitur donec despiciat inimicos suos.

Dispersit, dedit pauperibus,
justitia ejus manet in saeculum saeculi,
cornu ejus exaltabitur in gloria.
Peccator videbit, et irascetur,
dentibus suis fremet et tabescet:
desiderium peccatorum peribit.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

Psalm 113

Laudate pueri Dominum,
laudate nomen Domini.
Sit nomen Domini benedictum,
ex hoc nunc, et usque in saeculum.
A solis ortu usque ad occasum,
laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes Dominus,
et super caelos gloria ejus.
Quis sicut Dominus Deus noster,
qui in altis habitat,
et humilia respicit
in caelo et in terra?

Suscitans a terra inopem,
et de stercore erigens pauperem .
Ut collocet eum cum principibus,
cum principibus populi sui.
Qui habitare facit sterilem in domo,
matrem filiorum laetantem.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

standvastig is zijn hart en zonder vrees.
Aan het eind weet hij zijn vijanden
verslagen.

Gul deelt hij uit aan de armen,
zijn rechtvaardigheid houdt stand, voor altijd,
hij zal stijgen in aanzien en eer.
Kwaadwilligen zien het met ergernis aan,
ze verbijten zich en verliezen de moed:
al hun plannen gaan op in rook.

Loof, dienaars van de HEER,
loof de naam van de HEER.
De naam van de HEER zij geprezen
van nu tot in eeuwigheid.
Van waar de zon opkomt tot waar zij onder-
gaat, zij geloofd naam van de HEER.

Verheven boven alle volken is de HEER,
verheven boven de hemel zijn luister.
Wie is gelijk aan de Heer, onze God,
die hoog daar boven zijn woning heeft,
die zijn oog richt naar beneden,
wie in de hemel en op aarde?

Hij verheft uit het stof wie berooid is,
en uit het vuil tilt hij op wie alles ontbeert
Hij laat hem wonen bij mensen van aanzien,
bij de hooggeplaatsten van zijn volk.
De onvruchtbare vrouw laat hij wonen in het
huis, als vrolijke moeder van kinderen.

Psalm 117

Laudate Dominum omnes gentes,
laudate eum omnes populi,
quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in aeternum.

Loof de HEER, alle volken,
prijs hem, alle naties,
want zijn liefde voor ons is bevestigd,
en eeuwig duurt de trouw van de HEER.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

Magnificat (Lukas 1; 46-55)

Magnificat anima mea Dominum,
et exultavit spiritus meus in Deo salutari
meo. Quia respexit humilitatem ancillae suae.

Mijn ziel prijst en looft de Heer, mijn hart juicht
om God, mijn redder. Hij heeft oog gehad voor
mij, zijn minste dienares.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes
generationes, quia fecit mihi magna qui potens
est, et sanctum nomen ejus.

Alle geslachten zullen mij voortaan gelukkig
prijzen, ja, grote dingen heeft de Machtige voor
mij gedaan, heilig is zijn naam.

Et misericordia ejus a progenie in progenies,
timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio suo,
dispersit superbos mente cordis sui.

Barmhartig is hij, van geslacht op geslacht,
voor al wie Hem vereert.
Hij toont zijn macht en de kracht van zijn arm,
en drijft uiteen, wie zich verheven wanen,

Deposuit potentes de sede,
et exaltavit humiles.
Esurientes implevit bonis,
et divites dimisit inanes.

heersers stoot hij van hun troon,
en wie gering is geeft hij aanzien.
Wie hongerheeft overlaadt hij met gaven,
maar rijken stuurt Hij weg met lege handen.

Suscepit Israel puerum suum,
recordatus misericordiae suae
- sicut locutus est ad patres nostros -
Abraham et semini ejus in saecula.

Hij trekt zich het lot aan van Israël, zijn die-
naar, hij herinnert zich zijn barmhartigheid
- zoals hij aan onze voorouders heeft beloofd -
jegens Abraham en zijn nageslacht, tot in
eeuwigheid.

[Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.]

Ludwig van Beethoven

Mis in C majeur opus 86

Beethoven componeerde deze mis in 1807, in opdracht van vorst Nikolaus II von Esterházy. Kort daarvoor had Beethoven zijn derde en vierde symfonie voltooid, en hij was nog volop aan het werk aan zijn vijfde en zesde symfonie.

De mis was bedoeld om de naamdag van de echtgenote van de vorst, Maria Josepha Hermengild, luister bij te zetten. Op 13 september 1807 werd in Eisenstadt de mis voor het eerst uitgevoerd, onder leiding van de componist. De vorstin was – uiteraard – aanwezig, maar zij raakte, net als overigens het publiek in de kerk, niet bepaald gecharmeerd van dit nieuwe werk van de grillige maestro. De uitvoering verliep rommelig. De partijen voor de musici waren nog maar amper gereed en zaten vol fouten. Beethoven had bovendien verwarring gesticht door op het laatste moment allerlei correcties in de partijen aan te brengen. Er was amper tijd geweest om te repeteren. Vorst Esterházy, die in zijn verwachtingen ernstig was teleurgesteld, schreef over het concert een brief aan gravin Henriette Zielinska, waarin hij de mis “onverdraaglijk lachwekkend en afstotend” noemt, en even verder in dezelfde brief opmerkt “ik ben er kwaad om en voel me beschaamd”. Beethoven was niet bepaald onder de indruk van alle kritiek, en vond er eerder een bevestiging in van de muzikale keuzes die hij had gemaakt.

Beethoven was in 1807 al in de ban geraakt van de romantiek, maar de Weense burgerij hield het nog bij de klassieke muziek van Haydn, Mozart en bij componisten als Cherubini en Salieri die opera's schreven in Italiaanse stijl. Beethoven was zich overigens zeer bewust van de grote populariteit van de missen van Haydn, en verontschuldigde zich op voorhand bij zijn opdrachtgever over de kwaliteit van zijn eigen (eerste) mis. In de mis in C opus 86 verwerkte Beethoven zijn eigen muzikale idealen. Missen van Mozart en Haydn waren nog sterk instrumenteel van karakter geweest. Beethoven koos voor een meer vocale benadering.

Beethoven koos bovendien voor een zeer persoonlijke behandeling van de mistekst. Hier en daar, bijvoorbeeld in het Crucifixus en in de opening van het Agnus Dei, is de stijl van de mis zeer ongebruikelijk. Eerder lijkt de muziek te passen in een opera dan in een mis. Sinds het Concilie van Trente (1545-1563) hanteert de Rooms-katholieke Kerk het zogenaamde Graduale, waarin de orde van de Mis is vastgelegd. De Mis bestaat uit een aantal vaste onderdelen, het zogenaamde Ordinarium; Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus & Benedictus en Agnus Dei. Soms (bijvoorbeeld in de dodenmis) worden delen uit het Ordinarium weggelaten. Daarnaast worden altijd, afhankelijk van het moment van het jaar en de gelegenheid, elementen toegevoegd uit het zogenaamde Proprium, zoals Graduale, Tractus, Alleluia of Offertorium. Beethoven houdt zich in de Mis in C dur opus 86 aan de vijf vaste onderdelen van de mis; Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus & Benedictus en Agnus Dei. Pas in 1817 wordt de mis door Breitkopf & Härtel uitgegeven, met een Latijnse én een Duitse tekst. Beethoven probeerde met de Duitse tekst een probleem te omzeilen, en tegelijkertijd een groot publiek te bereiken; enerzijds verbood de Roomkatholieke Kerk uitvoeringen van liturgische werken buiten de kerk, en anderzijds werd een mis met Duitse tekst aantrekkelijk voor Duitstalige protestanten.

Toonkunst zingt vanavond de Latijnse tekst.

Kyrie

Kyrie eleison
Christe eleison
Kyrie eleison

Heer, ontferm u over ons
Christus, ontferm u over ons
Heer, ontferm u over ons

Gloria

Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus, bonae voluntatis.
Laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificamus te.

Ere zij God in de hoge en op aarde vrede aan de mensen van goede wil.
Wij loven u, wij zegenen u, wij aanbidden U, wij verheerlijken U.

Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.
Domine Deus, Rex coelestis,
Deus, Pater omnipotens,
Domine Fili unigenite, Jesu Christe.
Domine Deus, Agnus Dei, Filius patris.

Wij brengen U dank vanwege Uw grote heerlijkheid.
Heer God, Hemelse Koning,
God, almachtige Vader, Heer, eniggeboren Zoon, Jesus Christus,
Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader.

Qui tollis peccata mundi miserere nobis.
Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis.

Gij, die wegneemt de zonden van de wereld, ontferm U over ons.
Gij, die wegneemt de zonden van de wereld, aanvaard onze smeekbede;
Gij, die zetelt aan de rechterhand van de Vader, ontferm U over ons.

Quoniam tu solus Sanctus,
Tu solus Dominus, tu solus
Altissimus, Jesu Christe,

Want Gij alleen zijt heilig,
Gij alleen de Heer, Gij alleen de Allerhoogste,
Jesus Christus.

Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris.
Amen

Met de heilige Geest in de heerlijkheid van God de Vader. Amen

Credo

Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
factorem coeli et terrae,
visibilium omnium et invisibilium.

Ik geloof in één God,
de almachtige Vader,
Schepper van hemel en aarde,
van al het zichtbare en het onzichtbare.

Et in unum Dominum, Jesum Christum,
Filium Dei unigenitum.

En in één Heer, Jesus Christus,
Gods eniggeboren Zoon

Et ex Patre natum
ante omnia saecula.

Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum de Deo vero.
Genitum non factum,
consubstantialem Patri:
per quem omnia facta sunt.

Qui propter nos homines
et propter nostram salutem
descendit de coelis.
Et incarnatus est de Spiritu Sancto
ex Maria Virgine:
et Homo factus est.

Crucifixus etiam pro nobis
sub Pontio Pilato,
passus et sepultus est.
Et resurrexit tertia die,
secundum Scripturas.
Et ascendit in coelum:
sedet ad dexteram Patris.
Et iterum venturus est cum gloria iudicare
vivos et mortuos:
cujus regni non erit finis.
Et in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem:
Qui ex Patre Filioque procedit.
Qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur:
qui locutus est per Prophetas.

Et unam sanctam catholicam
et apostolicam Ecclesiam.
Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum.
Et expecto resurrectionem mortuorum.
Et vitam venturi saeculi. Amen

en voortgekomen uit de Vader
vóór alle tijden.

God uit God, Licht uit Licht,
Ware God uit de ware God.
Ontstaan en niet gemaakt,
één van wezen met de Vader,
door wie alles is gemaakt.

Die voor ons, mensen,
en voor ons heil
uit de hemel is neergedaald.
En hij is vlees geworden door de Heilige Geest
uit de maagd Maria:
en is mens geworden.

Hij is voor ons zelfs gekruisigd
onder Pontius Pilatus,
hij heeft geleden en is begraven.
En hij is verrezen op de derde dag
volgens de schriften.
En hij is opgestegen ten hemel,
zetelt aan de rechterhand van de Vader.
En hij zal terugkeren met glorie om te oorde-
len over levenden en doden;
aan zijn rijk komt geen einde.
En in de Heilige Geest,
de levendmakende Heer,
die uit de Vader en de Zoon voortkomt
Die samen met de Vader en de Zoon
aanbeden en mede verheerlijkt wordt;
die gesproken heeft door de profeten.

En in één Heilige, katholieke
en apostolische kerk.
Ik beleid één doop
ter vergeving van de zonden.
En ik verwacht de opstanding van de doden.
En het leven van toekomstige tijden. Amen

Sanctus & Benedictus

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus
Sabaoth;
Pleni sunt cœli et terra gloria tua;
Hosanna in excelsis!
Benedictus, qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis!

Heilig, heilig! Heilig is de Heer, de God der
legerscharen!
Vol zijn hemel en aarde van Uw heerlijkheid!
Hosanna in den Hoge!
Gezegend Hij, die komt in de naam des Heren.
Hosanna in den Hoge!

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere
nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere
nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona
nobis pacem.

Lam Gods, dat de zonden der wereld weg-
neemt, ontferm U over ons.
Lam Gods, dat de zonden der wereld weg-
neemt, ontferm U over ons.
Lam Gods, dat de zonden der wereld weg-
neemt, geef ons vrede.